

УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКЕ АРХЕОЛОГІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

У липні 1998 р. у залах Археологічного музею Інституту археології Національної АН України відкрилася виставка, присвячена роботам спільної експедиції Інституту археології НАН України та Німецького науково-дослідного товариства. В експозиції представлено найбільш цікаві знахідки, що походять з розкопок Більського городища — найбільшого в Європі. Зокрема, унікальна майстерня, де провадилася обробка кістки та рогів, колекція кераміки та озброєння з курганів. Надзвичайне враження залишається від фотографій оборонних споруд цієї унікальної пам'ятки.

Слід зауважити, що багаторічна діяльність експедиції є лише часткою довготривалого та розгалуженого співробітництва українських та німецьких науковців, яке, за загальним визнанням, є одним з найважливіших прикладів взаємодії вчених різних країн у сфері гуманітарної науки.

Це співробітництво тісно пов'язане з іменем іноземного члена НАН України, професора Гамбурзького університету (ФРН) Ренати Ролле. Уперше вона приїхала до Києва 1967 р. для стажування в Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка та Інституті археології, а вже через кілька років почала працювати у складі скіфських новобудовних експедицій.

Під впливом відомих українських археологів Л. М. Славина та О. І. Тереножкіна молода дослідниця назавжди визначила напрямок своїх наукових інтересів — археологія раннього залізного віку, зокрема скіфологія. Скіфам вона присвятила свої кандидатську і докторську дисертації.

Ренаті Ролле пощастило працювати на розкопках найбільш визначних скіфських курганів — Мордвинівських, Жовтокам'янки, Товстої Могили, цілої низки рядових скіфських пам'яток.

Поступово окреслювалася думка про необхідність вибору об'єкта для спільних розкопок на території України. Думки поверталися до Чортомлика. Адже його попередні розкопки не призвели до повного дослідження насипу кургану та підкурганної поверхні. До речі, поруч знаходився Орджонікідзівський гірничо-збагачувальний комбінат, що мав міцну виробничу базу важкої техніки для розробки ґрунтів, кадри досвідчених робітників.

Спільна експедиція під керівництвом Б. М. Мозолецького з українського боку та Р. Ролле з німецького, почала розкопки Чортомлика 1981 р. У 1983 р. роботи були поновлені. З українського боку їх уже очолював В. Ю. Мурзін. Експедиція працює у рамках Договору про співробітництво між Академіями наук СРСР та УРСР і Німецьким науково-дослідним товариством (Бонн). Для її плідної роботи багато зробила відповідальний працівник німецького наукового товариства доктор Доріс Шенк.

Упродовж кількох польових сезонів було повністю завершено дослідження Чортомлика (1986 р.), розкопано понад 50 курганів Чортомлицького курганного поля.

Основну увагу дослідники приділяли максимально ретельному дослідженню величезних останців Чортомлика, залишкам унікальної стіни-кренциди, що оточувала курганний насип. Нові розкопки збагатили уявлення про особливості будівництва та структури насипів царських курганів. Усе це зробило Чортомлик еталоном пам'ятки, дослідженою на рівні сучасних вимог.

Після завершення розкопок про цю видатну пам'ятку Великої Скіфії було підготовлено монографічне дослідження російською та німецькою мовами, де крім нових даних були використані матеріали досліджень І. Є. Забеліна середини минулого століття та відомих лише фрагментарно безцінний речовий матеріал, що зберігається у Державному Ермітажі (опрацьований А. Ю. Алексєєвим). Уперше в археології відбулося комплексне видання матеріалів скіфського царського кургану із залученням багатьох фахівців — представників різних наук¹. Про це свідчить хоча б кількість додатків у виданнях. Слід зазначити, що німецькомовний варіант не є прямим перекладом з російського, він дещо більший і включає нові розділи.

Відзначимо, що українсько-німецьке співробітництво не обмежувалося територією України. Упродовж сезонів 1983—1986 рр. у ФРН провадилися розкопки стародавнього міста кінця VII—XIII ст. Старигард-Ольденбург, у яких брали участь українські вчені, зокрема І. І. Артеменко, П. П. Толочко, В. Д. Баран, І. І. Мовчан. За підсумками досліджень видано велику монографію².

У межах Договору між українською та німецькою сторонами було підготовлено та успішно проведено у м. Шлезвіг (Північна Німеччина) велику виставку «Золото Степу». Уперше за кордонами України у таких значних розмірах демонструвалися скарби, знайдені на території нашої держави. Під час роботи виставки фахівці-археологи України, Росії, Німеччини, Польщі, Угорщини, Румунії та Англії провели наукову конференцію. Виставка набула загальноєвропейського значення. Чудовий каталог, виданий українською та німецькою мовами включав не лише опис речей, що експонувалися, а й статті з основних проблем археології та стародавньої історії України³.

Починаючи з 1992 р. спільна Українсько-Німецька експедиція провадить планомірні розкопки на території Лівобережного Лісостепу. Об'єктом дослідження стало унікальне Більське городище, загальна довжина оборонних споруд якого понад 34 км. Експедиція провадить розкопки зольників, інтенсивні розвідкові роботи, досліджує курганні могильники, розширює існуючі уявлення про характер заселеності Великого городища та його округи. Уточнюється план та топографія усього Великого городища та менших, що входять до його складу.

Доброю традицією стало оперативне видання звітів про роботу експедиції⁴.

Загалом кількість праць, де висвітлюються спільні дослідження археологів України та Німеччини, налічує кілька десятків.

Помітною подією в археології стало видання словника археологічних термінів п'ятьма мовами — українською, російською, білоруською, німецькою та англійською (автори Р. Ролле та П. П. Толочко)⁵.

Спільна робота археологів України та Німеччини триває. Побажаємо їм нових відкриттів!

С. В. Черненко

Примітки

¹ Starigard/Oldenburg. Ein slawischer Herrschesitz des frühen Mittelalters in Ostholstein. Neumünster.—1991.

² Алексеев А. А., Мурзин В. Ю., Ролле Р. Чертомлык. Скифский царский курган IV в. до н. э.— К., 1991.— 410 с.; Rolle Renate, Murzin Vjatčeslav Yu., Alekseen Andrey Jr. Königskurgan Čertomlyk.— Hamburger Forchuugen zur Archeologic Br. 1, 1997.

³ Gold der Steppe Archäologie der Ukraine.—Schleswig, 1991.— 439 s.; Золото Степу. Археологія України / Авт. і упоряд. П. П. Толочко, В. Ю. Мурзін.— Шлезвіг, 1991.— 440 с.

⁴ Мурзин В. Ю., Ролле Р., Херц В., Махортых С. В., Черненко Е. В. Исследования совместной Украинско-Немецкой археологической экспедиции 1996 г.— К., 1997.— 23 с.; Мурзин В. Ю., Ролле Р., Херц В., Махортых С. В., Белозор В. В. Исследования совместной Украинско-Немецкой экспедиции в 1997 г.— К., 1997.— 22 с.

⁵ Rolle Renate, Toločko Petro in Zusammenarbeit mit Nadežda Gavriliuk und Nina Schleip-Andraschko.—Archäologisches Wörterbuch Deutsch-Russisch-Ukrainisch-Weißrussisch-Englisch-Lit.— 1998.

Одержано 27.04.99

СПІЛЬНА УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА ВИСТАВКА В КРАКІВСЬКОМУ АРХЕОЛОГІЧНОМУ МУЗЕЇ

12 березня 1999 р. в найстарішому археологічному музеї Польщі — Краківському — в урочистій обстановці відкрилась виставка «Тутанхамон українських степів», присвячена матеріалам, виявленим на території України в усипальниці скифської знаті — Великому Рижанівському кургані.

Відкриття даної виставки було одним з підсумків виконання міжнародної Українсько-Польської науково-дослідницької програми, над якою протягом кількох років працювали представники Інституту археології НАН України, Інституту археології Ягелонського університету за участю Краківського археологічного музею. Вказана програма передбачала: археологічне вивчення Великого Рижанівського кургану та його оточення зусиллями спільної Українсько-Польської археологічної експедиції (керівники — С. А. Скорий та Я. Хохоровські); відновлення зовнішнього вигляду згаданої поховальної пам'ятки (тобто повторне зведення за допомогою механізмів насипу) з метою збереження історичного ландшафту межиріччя Гнилого та Гірського Тікича, де розташовувався курган; ознайомлення широкій громадськості з результатами розкопок українських та польських археологів шляхом проведення спеціальної виставки; монографічне видання матеріалів Великого Рижанівського кургану.

Необхідно коротко нагадати, що вперше роботи на кургані у с. Рижанівка Звенигородського р-ну Черкаської області провадилися ще у 80-х рр. ХІХ ст. і пов'язані з іменами польських дослідників

© Д. Н. КОЗАК, С. А. СКОРИЙ, 1999

«Археологія», № 3, 1999 р.

139